

УДК 332.122(477)(043)

Н.В.Балабанова, Я.І. Лукіна

ОЦІНКА РІВНОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Досліджено особливості соціально-економічного розвитку регіонів України, визначено диспропорції регіонального розвитку на основі показників ВРП, рівня безробіття, залучення регіонів до процесу міжнародного поділу праці та інвестицій в основний капітал, розраховано індекс соціально-економічного розвитку регіонів України.

***Ключові слова:** регіон, валовий регіональний продукт, диспропорції регіонального розвитку, інвестиції в основний капітал, індекс соціально-економічного розвитку.*

Підвищення ролі регіонів у соціально-економічному розвитку країни потребує впровадження дієвої державної регіональної політики та відповідних структурних перетворень на рівні економіки регіонів.

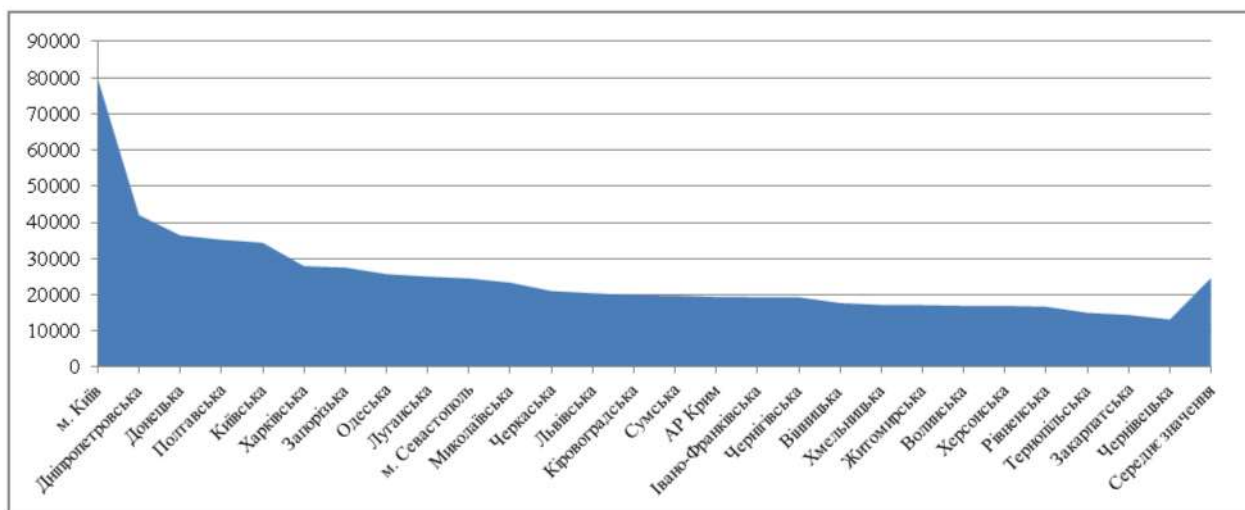
При розробці стратегій структурних перетворень треба враховувати наступні проблеми:

- зміцнення конкурентоспроможності економіки регіонів;
- вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку;
- забезпечення на рівні регіональної економіки сприятливих умов для розвитку людського капіталу, людських ресурсів, зростання добробуту населення;
- вирівнювання диспропорцій інвестиційних процесів на рівні регіональної економіки;
- активізація міжрегіональної співпраці, формування місткого внутрішнього;
- створення дієвого інфраструктурного забезпечення для впровадження комплексу структурних перетворень економіки регіонів.

В Україні спостерігаються диспропорції у територіальному розвитку, насамперед ця тенденція виявляється у відмінностях у показниках валового регіонального продукту (ВРП) (рис. 1).

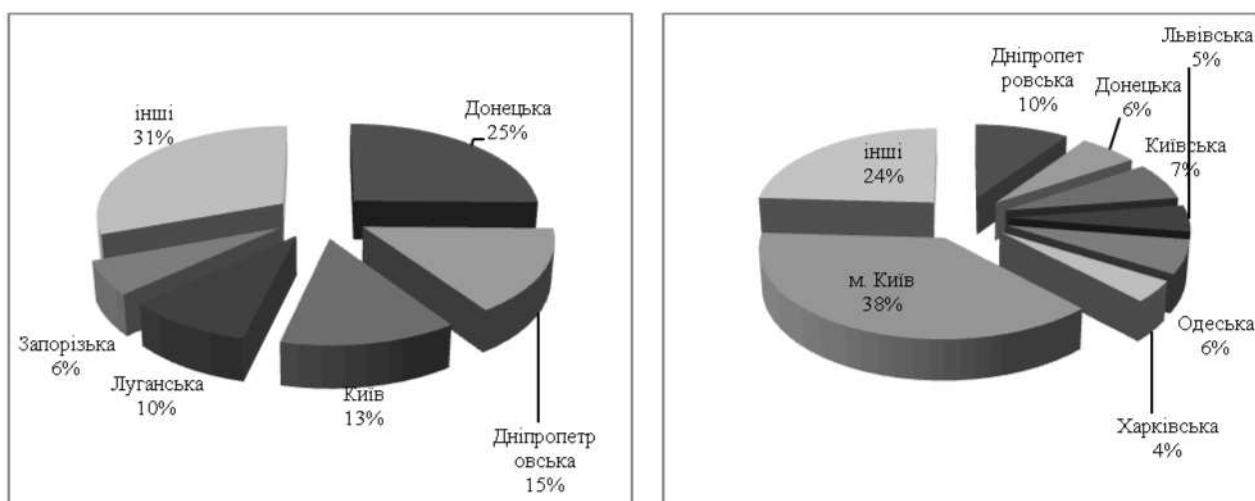
Так, у 2011 році найвище значення ВРП спостерігалось у м. Києві (223774 млн. грн), на другому місці Донецька область (161021 млн. грн.) і на третьому Дніпропетровська область (140020 млн. грн), а м. Севастополь мав найменший показник ВРП у 2011 році (9359 млн. грн.).

В цілому на м. Київ, Донецьку, Дніпропетровську, Київську та Харківську області приходить майже 35% валового продукту країни. Максимальне значення обсягу ВРП на одну особу приходилось на м. Київ (79729 грн.), а мінімальне на Чернівецьку область (13228 грн.), відповідно співвідношення між max та min значенням склало 6,03 рази. У 9 регіонах (м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Полтавська, Запорізька та Харківська, Київська, Одеська, Луганська області) ВРП на одну особу перевищував середній показник по країні.

Рис. 1 Обсяги валового регіонального продукту за областями України у 2011, млн. грн.

Значні відмінності між регіонами спостерігаються за показником їх залученості до міжнародного поділу праці (рис.2).

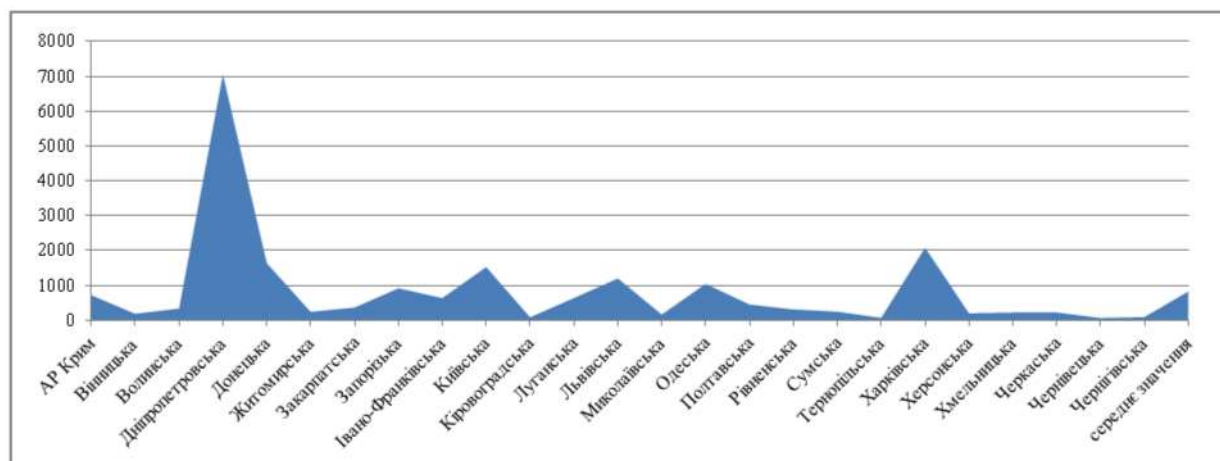

Рис. 2 Структура експорту та імпорту товарів за регіонами України у 2011 р., %

Співвідношення між максимальним (Донецька область) та мінімальним (м.Севастополь) значенням експорту товарів у регіонах у 2011 році складає 138,56 рази.

У структурі експорту за регіонами України у 2011 році найбільшу частку займає Донецька область (21%), м. Київ (19%) та Дніпропетровська область (15%), Луганська та Запорізька області. В цілому протягом 2005-2011 роках у 6 регіонах (Полтавська область за зазначені вище) експорт товарів перевищував середній показник по країні. Якщо розглядати структуру імпорту товарів за регіонами у 2011 році, то найбільшу частку займає м. Київ – 31 %, на другому та третьому місці Дніпропетровська область (8%) та Київська (6%) відповідно. П'ять регіонів, такі як м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Одеська та Донецька області, складають 54,2 % сукупного імпорту України.

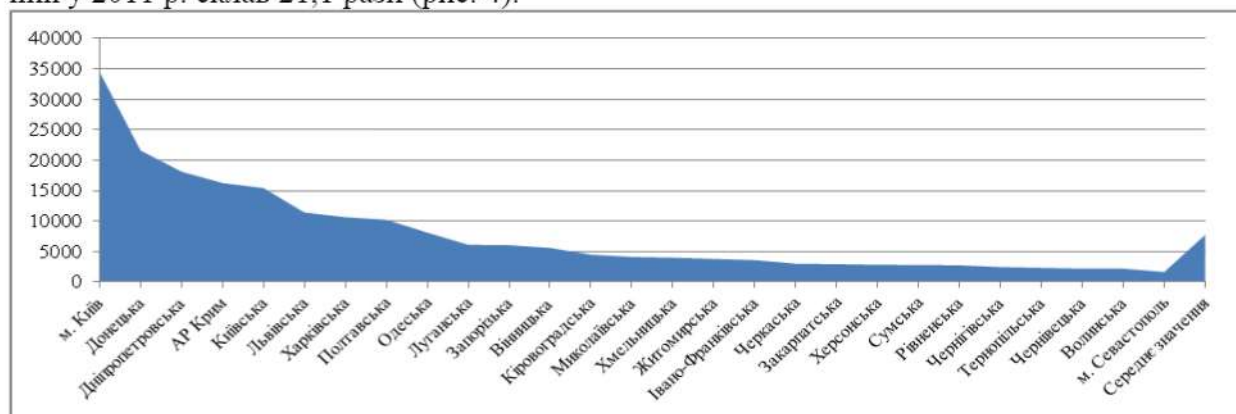
Асиметричність розвитку регіонів України характеризує такий показник, як обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (рис.3).

Рис. 3 Відхилення показника обсягу ПІІ регіонів від середнього по Україні у 2011 р.

У 2005 році показник обсягу ПІІ вищий за середній рівень у 8 областей та м. Києві (2861,1 млн. дол. США), це свідчить про диспропорції у розвитку регіонів. У 2011 році регіональні диспропорції збільшились, тому що тільки 3 області (Дніпропетровська, Донецька, Харківська) та м. Київ (26592,1 млн. дол. США) мають показник обсягу ПІІ вищий за середній рівень по Україні.

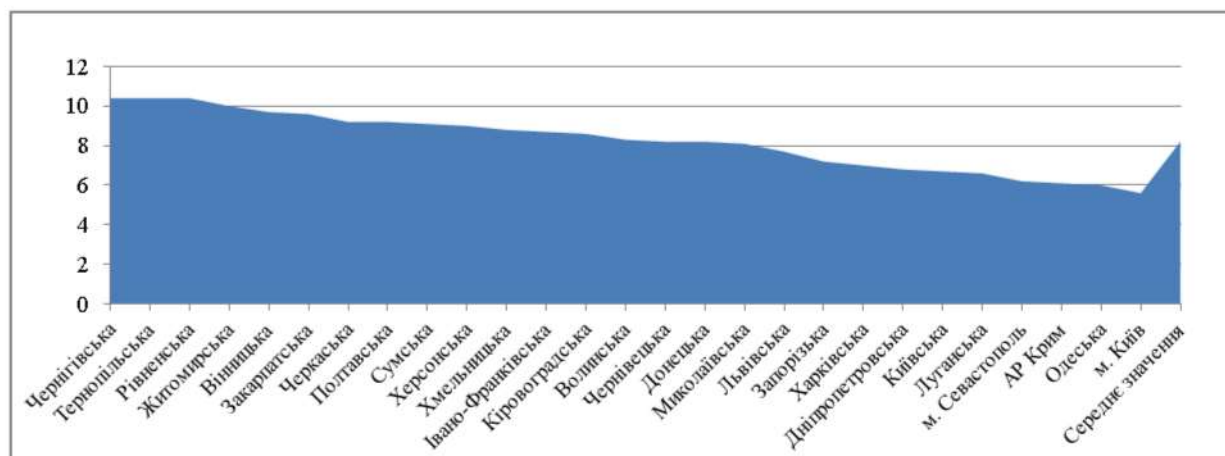
Існує багато розбіжностей серед регіонів України щодо залучення інвестицій в основний капітал. Інвестиції концентруються в декількох регіонах, проте більша частина інших регіонів різко відстає. Перше місце за цим показником займає м.Київ (16,4% у 2011 р.), друге Донецька область (10,3%), третє – Дніпропетровська область (8,7%), наступними є АРК (7,7%), Київська область (7,4%). Найменший обсяг залучених інвестицій є характерним для м. Севастополі, при цьому розрив між шах та міні у 2011 р. склав 21,1 рази (рис. 4).

Рис. 4 Відхилення показника обсягу інвестицій в основний капітал від середнього по Україні у 2011 рр.

У 2011 роках у 9 регіонах (м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, АР Крим, Львівська, Харківська, Луганська, Одеська, Полтавська області) обсяг інвестицій в основний капітал перевищував середній показник по країні. Диспропорцію розвитку регіонів України можна побачити і у рівні безробіття (рис.5).

У 2005 році найбільший рівень безробіття спостерігався в Чернівецькій області (9,8 %), у 2008 році найвищий рівень безробіття був у Тернопільській області (8,8%) та у 2011 році Чернігівська область займала перше місце за рівнем безробіття (10,4 %). Найнижчий рівень безробіття є характерним для м. Києва (5,6%) та Одеської області (6%).

Рис. 5 Відхилення показника рівня безробіття від середнього по Україні у 2011 рр., %

Таким чином асиметрія окремих показників соціально-економічного розвитку демонструє значні відмінності між регіонами України, які систематизовано у таблиці 1.

Таблиця 1

Диспропорції розвитку економіки регіонів України, 2005-2011 рр.

Рік	ВРП на душу населення, грн.		Рівень безробіття, %		Експорт товарів, млн. дол. США		Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	
	мін	макс	мін	макс	мін	макс	мін	макс
2005	Тернопільська	4603	м. Київ	3	Тернопільська	76,1	м. Севастополь	544,47
	м. Київ	28780	Чернівецька	9,8	Донецька	8225,5	м. Київ	19468,3
	розрив, разів		6,25			108,09	35,76	
2008	Тернопільська	9688	м. Київ	3,1	м. Севастополь	124	м. Севастополь	1588
	м. Київ	61592	Тернопільська	8,8	Донецька	14409,5	м. Київ	46574,1
	розрив, разів		6,36			116,21	29,33	
2011	Чернівецька	13228	м. Київ	5,6	м. Севастополь	124,12	м. Севастополь	1632,1
	м. Київ	79729	Чернігівська	10,4	Донецька	17197	м. Київ	34467,5
	розрив, разів		6,03			138,56	21,12	

Здійснимо оцінку рівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України у 2011 році за допомогою методу багатовимірних середніх та на основі аналізу трьох груп показників: економічні (ВРП на душу населення, індекс споживчих цін (інфляція), інвестиції у основний капітал, обсяг реалізації промислової продукції); соціальні (чисельність населення, середньомісячна заробітна плата, коефіцієнт народжуваності, коефіцієнт смертності, доходи населення, рівень безробіття); зовнішньоекономічні (експорт, імпорт товарів та послуг, прямі іноземні інвестиції).

Приведемо одиничні параметри (вихідні данні) до порівняльного виду шляхом зміни їх фактичного значення на відносні оцінки (P_{ij}) за формулами:

Для дестимуляторів (індекс споживчих цін, коефіцієнт смертності, рівень безробіття):

$$P_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (1)$$

Для стимуляторів (всі інші показники):

$$P_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (2)$$

де

$i, j = 1, \dots, n$.

x_{ij} – значення j -го параметра i -го регіону.

За результатами оцінки рівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України у 2011 році найбільший індекс соціально-економічного розвитку припадає на Донецьку область (0,721), на другому місці Дніпропетровська область (0,667) та на третьому - Київська область (0,412). Найменший індекс в Чернігівській області (0,09) (табл.2)

Таблиця 2

Індекс соціально-економічного розвитку регіонів України у 2011 р.

№	Область	$I_{\text{усер}}$	№	Область	$I_{\text{усер}}$
1	Донецька	0,72	14	Рівненська	0,21
2	Дніпропетровська	0,67	15	Миколаївська	0,21
3	Київська	0,41	16	Вінницька	0,20
4	Одеська	0,40	17	Чернівецька	0,19
5	Харківська	0,39	18	Хмельницька	0,16
6	Львівська	0,33	19	Черкаська	0,15
7	Запорізька	0,32	20	Сумська	0,15
8	Луганська	0,30	21	Житомирська	0,14
9	АР Крим	0,29	22	Херсонська	0,14
10	Полтавська	0,27	23	Кіровоградська	0,13
11	Закарпатська	0,25	24	Тернопільська	0,11
12	Івано-Франківська	0,25	25	Чернігівська	0,09
13	Волинська	0,22			

Оцінка рівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України на основі розрахованих коефіцієнтів локалізації, концентрації, Джині та децильного коефіцієнту дозволяє зробити висновок, що найбільший показник соціально-економічного розвитку зосереджено в 9 регіонах України, а саме у Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Одеській, Харківській, Львівській, Запорізькій, Луганській та АРК. Коефіцієнт Джині, що складає 28,21% свідчить про відносно рівномірний розвиток регіонів України; максимальний рівень розвитку 10% найрозвиненіших регіонів України перевищує максимальний рівень розвитку 10% найменш розвинених регіонів у 3,12 рази.

Висновки. Проаналізувавши розвиток регіонів в Україні, можна зробити висновок, що нерівномірність окремих показників соціально-економічного розвитку у 2005 році демонструвала значні відмінності між регіонами України. Але поступово спостерігається уповільнення темпів зростання міжрегіональних відмінностей між такими показниками, як ВРП на душу населення, рівень безробіття та інвестиції в основний капітал. Протягом 2005 – 2011 років збільшився рівень асиметрії за таким показником, як експорт товарів на 28,2% у 2011 році порівняно з 2005 роком. Найбільше значення індексу соціально-економічного розвитку припадає на Донецьку, Дніпропетровська та Київську області, найменший індекс соціально-економічного розвитку є характерним для Чернігівської області.

Необхідною умовою підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України є розробка програм регіонального розвитку, які б враховували не тільки проблеми окремих областей, а, особливості розвитку, розподіл ресурсів і забезпечили

контрольоване розміщення продуктивних сил на основі спеціалізації. Регіони України потребують випереджальних темпів інвестицій в основний капітал, які були б спрямовані на переоснащення та модернізацію традиційних галузей, а також введення системи прискорених амортизаційних відрахувань для підприємств, особливо машинобудування, металургії, вугільної галузі, надання пільгових кредитів. Західні регіони України, такі як Вінницька, Житомирська, Волинська, Тернопільська, Чернігівська відчувають інші проблеми, зокрема, обмежені можливості зайнятості. Тому доцільно було б спрямувати зусилля держави на створення кластерів або територіальних виробничих комплексів, що передбачає значну мобілізацію капіталу в даних умовах. Поліпшити ситуацію могли б зміни в законодавстві та пільги, а також спрямування зусиль держави на розвиток інфраструктури цих регіонів, що змогло б привабити значний приватний капітал, у тому числі й іноземний.

Список використаної літератури

1. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: [Монографія] / З. С. Варналій. - К: Знання України, 2005. – 498 с.
2. Воротін В.Є. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / В. Є. Воротін, Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
3. Конкурентоспроможність регіонів України: Стан і проблеми: робочі матеріали до Круглого столу 28 травня 2008 р.. – К., 2008. – С. 9-10
4. Про соціально-економічне становище України за 2012 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2013. – 77 с.
5. Статистичний збірник «Регіони України» 2009. Ч. 1 / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – 369 с.
6. Статистичний збірник «Регіони України» 2009. Ч. 2 / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – 758 с.
7. Статистичний збірник «Регіони України» 2012. Ч. 1 / Державний комітет статистики України. – К., 2012. – 310 с.
8. Статистичний збірник «Регіони України» 2012. Ч. 2 / Державний комітет статистики України. – К., 2012. – 801 с.

N. Balabanova, Y. Lukina.

EVALUATION OF UNIFORMITY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE REGIONS

The article highlights the features of the socio-economic development of Ukraine regions, regional development imbalances determined from GRP, level of unemployment, involvement of regions into the labor international division process, processes of foreign direct investment and investment in fixed assets, calculated index of socio-economic development of Ukraine regions. The analysis of certain social and economic development indicates the differences between the regions of Ukraine. However, there is a gradual slowdown in interregional differences growth rate of indicators such as gross regional product per capita, unemployment level and investment in fixed capital. During the period under review level of disbalance of such characteristic as export of goods has increased. It was determined that the largest value of index of socio-economic development is in Donetsk, Dnipropetrovsk and Kyiv region, the least developed region according to indices selected for analysis is Chernihiv region.

It was determined that a necessary condition for increasing socio-economic development of Ukraine is to develop regional development programs that would take into account not only the problems of individual regions, but especially the development and specialization of regions. Regions of Ukraine need higher rate of investment in fixed assets,

that should be directed at upgrading and modernization of traditional sectors of industry and the introduction of system of accelerated depreciation charges for businesses. Western regions of Ukraine, such as Vinnytsia, Zhytomyr, Lutsk, Ternopil, Chernihiv are experiencing other problems, including limited employment opportunities. Therefore, it makes sense to direct government efforts to create regional clusters or industrial complexes, providing significant mobilization of capital in these conditions. Improvement of the situation could be reached by change in the law and exemptions, aiming the government efforts at infrastructure development in these regions, that would be able to attract significant private capital, including foreign.

Key words: *region, gross regional product, gross added value, regional development imbalances, competitiveness.*

УДК 330.131.3

М. О. Седляр

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Все більша кількість країн намагається здійснити перехід до нової економіки, яка орієнтується на використання таких ресурсів як знання та втіленні останніх у інноваціях. Однак формування такої економіки пов'язане із появою абсолютно іншого роду проблем, які постають перед державою та суспільством. Їх вчасна ідентифікація дозволить ліквідувати небезпеки і ризики, що з ними пов'язані, ще до того, як вони почнуть здійснювати свій негативний вплив на національну економіку.

Ключові слова: *нова економіка, економіка струсів, віртуальні пірати, партизани бізнесу, фрілансер.*

Постановка проблеми. Реалізація стратегії формування інноваційної моделі розвитку України в значній мірі залежить від дії внутрішніх факторів, здатності вітчизняної економіки до інноваційної модернізації, рішучості та компетентності органів державної влади тощо. Втілення в життя такого плану безсумнівно зближуватиме наше суспільство із високорозвиненим постіндустріальним, сприятиме формуванню в нашій державі нової економіки.

Безсумнівно, рух України в напрямку побудови економіки знань відкриває перед нашою державою нові горизонти розвитку, однак, разом з тим, пришвидшення процесу становлення нової економіки в інших країнах вказує на формування кардинально інших проблем, з якими їм доводиться стикатися. Оскільки в Україні К-суспільство (тобто суспільство знань) знаходиться в ембріональному стані, необхідно вже сьогодні враховувати ті макроекономічні ризики та проблеми, які породжені новою економікою, оскільки вони в значній мірі блокуватимуть процес прогресивного розвитку українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування нової економіки уже досліджується кілька десятиліть. Її вивченням займалися або продовжують займатися такі іноземні вчені, як Р. Алкалі, Л. Гохберг, У. Деминг, П. Друкер, В. Іноземцев, Х. Клодт, Д. Мартін, М. Кастельс, Р. Кроуфорд, П. Ромер, Р. Феїнберг та багато інших. В Україні цим питання активно займаються такі науковці, як А. Арсеєнко, А. Гальчинський, В. Геєць, П. Єщенко, В. Онищенко, Л. Федулова та ін. Однак більшість ранніх праць являються теоретизованими, мало спрямованими на